

İNTİKAL VE PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ AÇISI

Dr. TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

İntikalin sözlük anlamına baktığımızda şunu görmekteyiz : bir yerden bir yere göç etme, yer değiştirme, miras ya da kalıtım yoluyla bir kimseden bir kimseye geçme. Aslında bir çok farklı anlamı varsa da intikal bunların hepsini aynı potada toplayan çok önemli bir sözcük. Öncelikle bu kelimenin ve ardındaki yük-lü anlamların bir psikolog olarak beni etkilemesi ve intikal üze-rine bir yazı ile diğer insanlara ulaşma isteğimin nereden geldi-ğini açıklamalıyım : Doktora çalışmam sırasında Türk tıp tarihi-ni incelerken, geleneksel tedavi şekilleri arasında türbe ve yatır ziyaretlerinin nasıl önemli bir yer tuttuğunu farkedip, çalışmaları bu konular üzerine yoğunlaştırdım. Objektif ve büimsel temellere oturmuş tedavilerin yanısıra kişiler Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki bir çok ritüelin yerine getirildiği türbelere şifa bul-mak için koşmaktadırlar.

Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) paganizm ve polytheisme dö-nülme korkusu ile yatırlardan talepte bulunulmamasını isteme-sine, geleneksel müslümanların da bu düşünceyi desteklemelerine, Diyanet İşlerinin bunu «bid'at» olarak değerlendirmesine rağmen, insanlar neden ziyaretlere gitmekten vazgeçmezler? Onları bura-lara çeken sembolik anlamlar nelerdir? Günümüzde çok yoğun şe-kilde bu tür yerlere gidenler dilekleri yerine geldiği zaman kutsal saydıkları bu yerlere geri dönmektedirler.

Burada söz konusu olan tamamen sembolik bir davranıştır. Bizler ölümü genelde yadsırmaktayız, yakınlarımızdan birini kay-bettiğimizde onun yok oluşunu zor kabulleniriz. Ancak belirli bir

süre geçip yani yasımızı gerçekleştirebildikten sonra o kişiyi içimizde yaşatabiliriz. Aynı şekilde, bir yatıra ya da türbeye giderek de ölümle bir çeşit uzlaşma yapmaktayız. Türbeyi ziyaret eden kişi şeyh ya da dededen hayat talebinde bulunmaktadır. Yani ölüm bir anlamda bize hayat vermektedir. Bu ihtiyaç da onun sembolik anlamından gelmektedir: Ölümler ile sembolik bir bağ kurup, onları hatırlayıp böylelikle de yaşayanlar ile ölümleri yakmlaştırırız. Bir başka deyişle hafızanın rolünü tazelemekteyiz. Ziyarete giderek onlara olan borcumuzu ödeyip insanlığın bu sembolik bağını gerçekleştirmekteyiz. Borç derken, kast edilen ise hem yaşayanlar ile ölümleri birleştiren hem de yaşayanlar ölümlerle uyumu gerçekleştirdiğinde yaşayanlara hayatta kalma şansı veren bir süreçten bahsetmekteyiz. Görüldüğü üzere hafıza ve borç birbirine çok sıkı bağlı iki kavramdır. Bu borç ve hafızadan yoksun kalan kişiler insanlığın sembolik bağından da yoksun kalmış demektir.

Bütün bunları intikal çerçevesinde düşünürken, yüzyıllardır ölümlerini saklayacak yeri olmayan, kıyıma uğratılıp mezar taşları bile bulunmayan toplulukları düşündüm. Acaba geçmişle ilişkisi böylesine kopartılan gruplar yaşlarını nasıl tutacaklardı? Konuyu biraz daha detaylı ve anlaşılır hale getirirsek: tanıdıklarımızın ölümleri onlarla sembolik zincirler kurmaya insanlığın devamını sağlamaya neden olmaktadır. Eğer bunu gerçekleştiremezsek o kişiler sanki «hiç yaşanmamış» konumuna gelmektedir. İntikalin gerçekleşebilmesi için bu kişilerin ardından yas tutabilmeliyiz. Bunları yadsımak, tüm ölümleri silmek, bir anlamda inkar mekanizmasını çalıştırmaktır. Bu yüzden en korkunç olan gerçek ölümler değil, sembolik ölümlerden insanları yoksun bırakmaktır. Hayal edilenle gerçeğin, düşünceyle faaliyetin ilişkisini iptale yönelmektir. Burada önemli olan ölümün hayat için gereken olması değil, onun sembolizasyonudur.

Şöyle de düşünebiliriz: ölümler bir soyun geleneğinde onu devam ettirmek için birilerince belirli bir zamanda gömülerek bu soydaki intikale neden olurlar. Yani ölümlerini gömmeyenler yaşayan ölümlerdir. Bu nesiller boyunca tekrarlanır durur, her bir nesil kendinden önceki nesli gömerek bu görevi tamamlar ve ölümler yaşayanlara sembolik ve gerçek anlamda hayat alanı açarlar. Tüm

insanlığın en önemli görevlerinden biri budur. Burada insanı üzen veya daha ağız anlamıyla «delirten» yas değildir, yas tutmamının olanaksızlığıdır.

İzleri yok etme, bir milletin kültürel referanslarını silme sadece yaşayanlara yapılan bir haksızlık değil, aynı zamanda kolektif hafızayı ve sözü de yok etme anlamına gelmektedir. Hafızasız toplumların ise nasıl çıkmazlara girdiğini ve aynı hataları tekrar edip durduklarını günümüzde de görmekteyiz.

Geçmiş yok etme bir anlamda toplulukların geleceğini de yok etme olduğundan, mezarların türbelerin daha doğrusu sembolik bir taşın önemini kişilerin «bilinçli!» bir şekilde buralara akın etmesini sanırım daha iyi anlayabiliriz.

